

Гудзь Оксана Олександрівна

аспірантка кафедри трудового права та права соціального забезпечення
Національного університету «Одеська юридична академія»

ПОНЯТТЯ ДОГОВОРУ У СФЕРІ СОЦІАЛЬНОГО ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ

У період становлення громадянського суспільства та побудови правової держави в Україні особливої ваги здобуває значення договору як засобу максимального врахування та знаходження компромісу між інтересами усіх учасників правовідносин [1, с. 152]. Не є винятком у цьому аспекті і сфера соціального забезпечення, розвитку якої притаманний тренд все більшого розширення договірного регулювання, яке досі не знайшло достатнього висвітлення у науковій літературі, що зумовлює необхідність дослідження, передусім, базових категорій, яким є поняття договору у сфері соціального забезпечення.

Авторство класичного розуміння договору як домовленості декількох осіб, що формує їх правові відносини у формі вираження спільної волі, належить німецькому цивілісту Фрідріху Карлу фон Савіньї [2, с. 360].

Даний термін визначається в актах національного законодавства та спеціальній літературі. У першу чергу йдеться про Цивільний кодекс України, у частині першій ст. 626 якого договір визначається як домовленість двох або більше сторін, спрямована на встановлення, зміну або припинення цивільних прав та обов'язків.

Цікавими є критичні зауваження В.Г. Олюха щодо законодавчого визначення поняття «договір». Вчений зазначає, що воно є дуже вузьким. Крім цього, термін «домовленість», використаний у тексті дефініції, виключає конклюдентні дії та дії з передачі речей, необхідні одночасно з домовленістю для укладання реальних договорів. Так, пропонується під договором розуміти правочин двох або більше сторін у визначеній законом формі, метою якого є виникнення, зміна чи припинення цивільних прав та обов'язків [3, с. 9]. Таке значення договору неабияк близьке до його змісту в рамках соціального забезпечення, для якого поширеною є, наприклад,

натуральна допомога – передача речей першої необхідності, отримання яких може здійснюватися і у конклюдентній формі.

Також, варто акцентувати увагу на твердженні П.А. Мединцева, що визначати договір лише як домовленість не можна з огляду на ігнорування значно ширшого його змісту, крім цього – існування множинності підходів до розуміння цієї правової категорії. Так, договір доцільно розглядати під різними кутами зору: в якості юридичного факту; правовідносин; способу узгодження інтересів; документу тощо [1, с. 154]. Крім цього, інколи договір ототожнюють також із зобов'язанням.

Найбільш повним, на нашу думку, є визначення договору О.С. Бородовським як акту двох або більше сторін, який базується на їх узгоджених діях, вільному волевиявленні, метою якого є досягнення єдиного юридичного результату, що полягає у виникненні, зміні чи припиненні цивільних прав та обов'язків, та виражений у відповідній формі [4].

У спеціальній літературі доводиться найбільша практична цінність визначення даного правового явища саме у значенні правовідносин. Із цим важко не погодитись.

І.В. Бекленішева стверджує, що договір є домовленістю двох чи більше сторін або обіцянкою однієї, на яку розраховує інша сторона, метою яких є виникнення, зміна чи припинення цивільних прав та обов'язків [5, с. 175-184]. У цьому визначенні акцентується увага та тому, що договір одночасно може бути і юридичним фактом, і формою вираження та закріплення волевиявлення сторін.

Проте, як відомо, соціально-забезпечувальні правовідносини виникають не на підставі одного юридичного факту, для цього необхідним є фактичний склад (система юридичних фактів, які спричиняють юридично значимі наслідки [6, с. 54-57]. Його формують такі компоненти, як: об'єктивні факти (соціальні ризики); волевиявлення особи (звернення, заява чи договір); рішення зобов'язального суб'єкту [7, с. 136]. Тому, договір у сфері соціального забезпечення, на нашу думку, доцільно розглядати, передусім, як форму волевиявлення – правовідносини між сторонами, які досягають домовленості.

Сформувати цілісне та повне уявлення про договір як правовий засіб будь-якого галузевого механізму правового регулювання можливо, перш за все, описавши картину взаємодії договору із

сферою суспільних відносин, які ним упорядковуються [8, с. 18]. З огляду на це, розкрити досліджуване поняття видається можливим через висвітлення природи соціально-забезпечувальних правовідносин. Ними, на нашу думку, є правовідносини, які розвиваються з метою надання матеріальних чи нематеріальних благ (окремих видів соціального захисту) особам (або групам осіб) з метою подолання або пом'якшення впливу на їх життя соціальних ризиків.

Слушною є думка С.М. Синчук щодо класифікації суб'єктів соціально-забезпечувальних правовідносин на: правомочних та правозобов'язальних [9]. Аналогічними є і сторони досліджуваного договору.

На нашу думку, договором у сфері соціального забезпечення є угода сторін, яка виражається в закріпленні їх взаємних прав та обов'язків щодо динаміки реалізації надання матеріальних чи нематеріальних благ (окремих видів соціального захисту) особам (або групам осіб) з метою подолання або пом'якшення впливу на їх життя соціальних ризиків. Об'єктом договору у сфері соціального забезпечення є окремий вид (види) соціального захисту (грошові виплати, соціальні послуги, натуральна допомога тощо), а предметом – дії сторін щодо забезпечення його надання.

Список використаних джерел

1. Меденцев П.А. Поняття договору як концептуальна основа договірного права країн романо-германської правової сім'ї. *Актуальні проблеми держави і права*. 2008. Вип. 42. 152-158.
2. Савиньи Ф.К. Обязательственное право / Предисл. В.Ф. Попондопуло; Пер. с нем. В. Фукса, Н. Мандро. СПб.: Юрид. центр Пресс, 2004. 576 с.
3. Олюха В.Г. Цивільно – правовий договір: поняття, функції і система: автореф. дис. на здобуття наук. ступеня кандидата юридичних наук: спец. 12.00.03 – цивільне право і цивільний процес; сімейне право; міжнародне приватне право. К., 2003. 26 с.
4. Бродовський С.О. Укладення, зміна та розірвання договору у цивільному праві України: автореф. дис. ...канд. юрид. наук: 12.00.03. Х., 2005. 23 с.
5. Бекленишева И.В. Гражданско-правовой договор: классическая традиция и современные тенденции. М.: Статут, 2006. 204 с.

6. Чувакова Г.М. Юридичний факт і фактичний стан. *Актуальні проблеми держави і права*: Зб. наук. праць. Одеса: Юрид. л-ра, 2001. № 11. С. 54-57.
7. Право соціального забезпечення: Навч. посіб. для студ. юрид. спец. вищ. навч. закл. / П.Д. Пилипенко, В.Я. Бурак, С.М. Синчук та ін. / За ред. П.Д. Пилипенка. К.: Видавничий Дім "Ін Юре", 2006. 496 с.
8. Мілаш С.В. Комерційний договір у контексті сучасних ринкових умов [Текст]: [монографія]. Харків: ФОП Вапнярчук, 2007. 440 с.
9. Синчук С.М. Правовідносини соціального забезпечення: суб'єкти, зміст, об'єкти: монографія. Львів: ЛНУ імені Івана Франка, 2015. 422 с. *Науковий керівник: д.ю.н., професор Чанишева Г. І.*

Женчук Василина-Анастасія Василівна
студентка 3-го курсу соціально-правового факультету
Національного університету «Одеська юридична академія»

ДЕЯКІ АСПЕКТИ ВИЗНАЧЕННЯ ПОНЯТТЯ «СОЦІАЛЬНИЙ ЗАХИСТ»

У науці права соціального забезпечення для визначення комплексу заходів, що надаються спеціально уповноваженими суб'єктами з метою подолання або зменшення несприятливих наслідків соціальних ризиків, застосовуються дві категорії: «соціальний захист» та «соціальне забезпечення». З моменту доведення самостійності права соціального забезпечення як галузі права для визначення досліджуваного явища загальноповживаним було поняття «соціальне забезпечення», у той же час, у другій половині ХХ століття з'являється категорія «соціальний захист», яка набула широкого поширення в міжнародних актах і зарубіжній правовій практиці.

Термін «соціальний захист» вживається і в Конституції України (ст. 46), у національному законодавстві, науковій та публіцистичній літературі. Однак, нормативно-правовими актами різного рівня закріплені неоднорідні ознаки, що характеризують зміст даного поняття. У науковій літературі неодноразово були спроби дослідити феномен соціального і політичного буття і досягнути спільного розуміння поняття «соціальний захист». Вивченню окремих аспектів